

KUITUR-BARRUAN

AMERIKA-AZKATZAIXEAREN OPAZ BOLIRAR'EN (BIZKAYAN) 1927'KO DAGGNILLAREN- 14'N IZAN ZIREN JAYETAN LARRAKQETXEA'TAR IPOLITA A'k IZAN EBAN ITZALDIA

Laudemus vires glonosos. Eccii. 44-1
Goretsi daiguzan gizon ospetsuak.

Gizon ospetsuak govestea gauza zuzena ezeze, onuragarria be bada. Zuzentasunak bakotxari berea emotea eskatzen dau; orregaitik gizon andiak anditzat emotea, jakitunak jakituntzat, kementsuak kementsutzat, onak ontzat, zuzena da, eurai zor yakena bafio ezta-ta.

Bana gizon andiak anditzat emotea, txaloka erabiltea eurentzat zuzena bada, guretzat, besteontzat oso onuragarria da. Gizonik geyenok txikiak, kaskarrak gara geure asmo ta egiteetan. Gizon kementsu, uren, asmo eregi ta biotz-zabalekoak gitxi-gitxi ta nozean bein bafio agertzen eztireanak dira. Gizaldi bakotxean olango bat erri bakotxak nekez euki daroa.

Ba, gizonak, guk, txiki ta kaskarrak gareanok, oindifio kaskarra-
goak ez biurtzeko, gizon andi banaka orrei begiratu-bearra, eldu-bearra
dogu. Txorikumeai ameen egazkada luzeak ikusirik euren antzean egaz
egiteko guraria sortzen yaken letxe, guri be gizon andi-ospetsuen egite
bikanak gogoraturik, beste ainbeste egiteko guraria ernetan yaku; geuk
be euren antzekoak izan gureko geunke. Eguzkiak jotzen dauzan gauza

guztiak argi ta berotzen dauzan lez, alantxe gizon andiak be eurakana eltzen direan guztiak egite andi, ospetsu ta txalogarriak betetako erabagiz berotuta izten dabez.

Ta ain onuragarria bada edozein gizon andiren gomutea, oindino askozaz ohea da gizon ori gure abendakoa, gure odolekoa, gure erriko bada. Gizon ori gogoratukoxe esan daroagu; Neu be ezin izan ete neintekek gizon a baizen andi ta ospetsua? Gizon a be etzoan izan ala neure errikoa, neure asaben semea? neure odolekoa, etxe orretakoxe semea? Ak bere izenaren ospeaz ludi osoa bete bayok, zegaitik etxoat egingo neuk beste ainbeste? Neure kaskarkeriok bein eta betiko aide batera itxita, zer dala-ta enok izango neu be axe lango kementsu ta biotz zintzo-zabalekoa?

Euskal-erriak banaka bat ezeze, asko be izan dauz gizon andi-ospetsuak. Euzkotarrak eztaukagu inora joan-bearrik gizon andi-bila; geure artetikoak doguz zeinbat gure ta geyago. Ta benetan andiak dira gure gizonak. Beste errietan anditzat daukiezanak, sarritan euren andi-izen ori inoren negarrez ta odolez orbanduta daukie; eurak andiak badirudie, goyan agiri badira, azpia milla ta milaka gorpu-illotzez eginda daukie. Eztira olangoak gure gizon andiak. Euzkotarrak, gure gizon andiak eztabe gora igon gure izan inoren lepotik, inor azpian jarririk; gure gizon andiak gorroto izan dabe negarrez, odolez, okerre orbanduko anditasun eta ospe aizuna. Eurak andiak badira, on egitez, zuzenez dira.

Olangoxea izan zan gaur ospatzen dogun gizon andi-ospetsua be, Bolibar'tar Simon. Erri onetatik sortua, naita aspaldidanik bere asabak Ameriketara joanda egon, sendo bizi zan bere zanetan euzko-odola ta odol orregaz batera euzkotarren gogo zindo, zuzen eta kementsua. Euzko-odol eta gogo orrek eraginda inongo nekeak eroan ebazan bere asmo eregi ta txalogarriak beteteko, au da Espana-azpian bizi zirean Amerikako erriak azkatuteko ta olan beretzako AZKA-TZALLE izen ederra irabazteko.

Gizon andi-andi au nor zan, bere egite bikanak adierazteko idazki asko ta lodiak idatzita dagoz eta orraitio eztira naikoa bere egizko anditasuna erakusteko. Begira bada gauza zailla bafio zaillagoa izango eztan nire oraingo eginkizuna; itzaldi laburtxo onetan zeuon erkide ta odolokide ospetsu onen anditasuna adierazo-bearra.

Izenak ondo ezarrita dagoanean, izendunaren izatea agertu bear

dau; beraz Bolibar'tar Simon'eri ezarri dautsen AZKATZALLE-izenak be bere izatea agertu bear dau; au da, Bolibar'tar Simon beste gauza askogaitik andia bada be, bere anditasun eta ospaaren sustrairik indartsuena ainbeste erri azkatutetik datorkiola. Zer dala-ta eregi dautse Venezuela ta beste Amerikako erriok or ikusten dozuen irudi ta oroi-gallu ori? Inoren, atzerriaren menpetik azkatu ebazalako. Au dala-ta ba nik be gizon oneri alderdi onetatik begiratuko dautset.

Jaungoikoak gizonari emon dautsan gauzarik ederrena azkatasuna da; orrexek berezten dau gizona beste ezerk bafio gey ago abere ta ganeko izakietatik. Abereak, egiten dabena, berez, ezin bestean egiten dabe; gizonak ez; gizonak au edo bestea egin badagi, berak alantxe nai izan daualako egingo dau; nai izan baleu, okerretara egin leikean. Ta Jaungoikoak gizonari emon go azkatasunari lotsa andia, begirakune arrigarria dautso; azkatasun ori beinbe eztautso ez kentzen ez lotuten. Gizonari bide arteza erakutsi bai; andik ibilteko agindu be bai; bana lotu ez, beartu ez; bere aukeran, bere eskuan itxiko dautso bere aginduak autsi nai betetea.

Azkatasuna gizatasunagaz batera emoten dana danezkero, jakifia da gizon guztiena dana; gizakume guztiak azke, lokabe, euren buruen jabe jayoak dira; eztago gizonen artean inor jopu izateko jayo danik; ez baltzak zurien jopu, ez zuriak baltzen jopu ta menpeko. Guztiak bardifiak egin gaitu Jaungoikoak eta eztauko inok inor azpian lotuteko eskubiderik ez gizonak emakumerik, ez indartsuak makalik, ez aberatsak landerrik; ta inok olangorik egin dagianean, gaiztakeririk andienetaikoa egiten dau, Jaungoikoak gizonari emongo eskubiderik ederrena ostu ta oinperatzen daualako.

Gizon guztiok izatez bardifiak gareala, guztiok geure buruen jabe yayoak gareala ta beraz inok inor menpean lotuteko eskubiderik eztaukala edozenek ezagutu leiken egia dala dirudi. Bana ezta olan. Josukistoren aurretik Elendar ta Erromarren artean izan zirean jakitunik andienak ezeben ikusten egi ori; euren ustez etzirean bardifiak gizonak. Eurak eta euretaikoak jabe ta ugazaba izateko, beste errietakoak, barriz, jopu izateko jayoak zirean; eta uste oker oneri jarrai, indarrez nai diruz milla ta milloika menperatu ebezan gizonak eta abere nai beste edozein gauza bailirean begiratzen ebezan; eurok saldu, erosi, il guk abereak letxe egiten ebezan. Guk gizon guztien izatezko eskubideetazko bardintasuna argi badakusgu Josukisto ta bere Eleizeari zor dautsagu. Josukistok irakatsi dausku guztiok Jaungoikoaren seme-

-alabak gareala, bere aurrean guztiak bardinak direala nai aberatsa nai txiroa izan, berak bardin maite dauzala nai emekoak nai angoak, Jaungoikoak eztauala kutunago zuria baltza bano, espanarra pantzeta bano, erdelduna euzkelduna bano, europatarra inditarra bano; Jaungoikoarentzat eztaoala bere antzera egingo ta Josukistoren odolez erosiko gizona bano.

Bana gizonak, zeinbat urte ta gizaldi bear izan direan kistarrak eurak be egi ori ezagutu leyen eta batez be egi orretatik sortzen yakezan egin-bearrak bete eyezan! Oindino joan dan gizaldirarte, benolako Erromarren artean jazoten zana gertatzen zan Ameriketan. Europatik ara diru-billa yoyazanak euren diru-gose ori asetuteko, edozein bide artzen eben eta besteren artean Amerika bertakoak, ango lurren jabe zireanak, eta batez be Afrikan pizti-antzean arrapetan ebezan baltzak euren azpian, abereak bailirean, jarririk. Alan lan-sari edo alogetan ezer eralgi barik nai eben indarra euken bearrerako.

Euzkotarrak beti izan gara azkatasun-zaleak; guk beti geure buruaren jabe izan nai izan dogu; ezin ikusi izan dogu geure ganean atzerriko agintari ta ugazabarik ta geutaikoak be eskubide lar barik; orregaitik, orren azkatasunzaleak izan garealako, naita erririk txikienetaikoa izan, gizaldirik gizaldi zear bizirik iraun dogu; beste erri asko ta asko barriz, naita andi ta ospetsuak ifioiz izan, aspaldian ondatu zirean.

Ona bada, ene entzule biotzekook, norbera azkatasun-zalea bada ta erabatera zintzo ta biotz onekoa, beretzat nai dauana besteentzat be gureko dau; norberak inoren katez lotuta bizi gure ezpadau, berak be eztau inor lotuta euki gureko. Orra ortxe Euskal-errian jazo dana; Euzkadin ifioiz ezta izan jopurik; euzkotarrak eztabe ifioiz inor menperatzeko asmo ta goserik izan, eurak azke bizi nai daben letxe besteak be azke itxi dabez. Orra ortxe zer jazo yakon Bolibar'eri be, Bolibar euzkotarrari. Bolibar'eri gazte-gaztetandik sortu yakon azkatasun zaletasuna; bere gogo zindoak ezin zeikean inor inoren azpian ikusi, ezta beraren azpian be. Orregaitik gurasoakandik artu ebazan menpeko baltz errukarriak oindino gazte-gazte zala azkatu ebazan. Oindino ezeban beste inok alangorik egin; baekien Bolibar'ek alan bere ondasunak kalte andia artuko ebena; bana nayago eban gosez il, gizon bat txakurren antzean lotuta, azkatasun barik ikusi bano. <Zer ardura eutsan berari oindino inok alangorik ez egi teak? Gizon andiak eztauke inork biderik erakutsi-bearrik eurak dira besteai bidea errakusten dautsenak.

Gizon bakotzak bestea azpiratzeko, lotuteko eskubiderik eztagoana ertez ikusten da ta, nire eritxiz, bat ezta egongo gaur egi ori ikusten eztauanik. Bana gizon bakotzak ezeze, erriak be, aberriak be azke, euren buruen jabe biziteko eskubidea daukie ta benetan Jaungoikoak berak emongo eskubidea, aberriak be berez ta Jaungoikoaren erabagiz egingoak dira-ta. Beraz, gizonak gizona azpiratzea, lotutea gaiztakeri andia bada, ezta txikiagoa aberri batek bestea azpiratzea; ta, gizonak, gizon guztiak azkatasun-eskubideaz bardinak direan letxe, baita aberriak be; eztago aberririk besteen nausi ta ugazaba izatekorik, eztago aberririk besteen menpeko ta morroi izatekorik; guztiak dira bardinak; Afrikarrak Europa azpiratzeko eskubiderik ezpadaukie, Europarrak be eztaukie eskubiderik Afrika azpiratzeko. Au egi-egia da; orraitio asko dira egi ori oindino ezagutzen eztabenak. Askok uste dabe norbere aberria neurri barik maite leitekela, aberriaren anditasunerako edozein bide on eta arteza dala. Aberria zabaltzeko beste aberri bat zapaldu bear dala? Ba zapaldu ta kitu. Norbere aberriari ederto etorriko litzakiozala albokoaren lur eder-aberatsak? Ba joan, kendu, ostu ta kitu. Gizon batek besteari indarrez nai maltzurkeriz, iruzurrez ezer kendu badagio, lapur-izena artzen dau; bana aberri oso bat azpiratu, ostu, zuzitu badagi, orduan sarritan edo beti txalo ta goraka artzen dabe, gizon andi-anditzat daukie lapur ta gaiztotzara bano ezтана. Gizonak geyenetan pozarren, zoratuta lez agiri dira euren aberria zabala, indartsua, aberatsa ikusten dabenean, ta eztabe begiratzen geyenetan edo beti Agustin deunak esaten ebana jazoten dala: Laterri andiak lapurreta andiak bano ez-tireala.

Ez, gizonak, ez, eztauko aberri batek beste aberri bat, beste abenda bat azpiratzeko eskubiderik ta eskubide barik kentzen dana lapurretea da, ta agaitik jabeak ostuko gauzea lapurrari kentzeko eskubidea beti daukan lez, bardin indarrez azpiratuko erriak be beti daukie azkatasunerako eskubidea. Geuk bizirik urteteko beste biderik izan ezik, norbera il gurez datorkiguna ilteko eskubidea daukagun letxe, bere azkatasuna indarrez kentzen datorkon aberriari be kendu leikeo besteak azkatasuna; ori bana nekez nekez bano ezta yazoten eta orduan be ezin lei euki bestea lotuta, norbere azkatasuna jagoteko bear-bearrekoa dan artean bano. Ez bakarrik indarrez azpiratuko aberriak, baita berez sortu ta eratukoak be bein euren buruen jabe izateko tertziarano eldu ezkeru, aberri zarraren azpitik urteteko eskubidea daukie, seme-alaba nausiak gurasoen menpetik urteteko eskubidea daukien letxe.

Edozein euzkotar eta Euzko-erri osoaren biotzean ain barrurano sartuta bizi dan egi au argi argi ikusten eban Bolibar andiak, Ameriketako erriak azkatasun eskubidea eukiela. Ikusi bear bada beste norbaitzuk be egi ten eben, bana eskubide orren jabe Espana azpian egoan Ameriketako zatirik andiena Bolibar'ek bakarrik egin eban. Venezuela, Kolonia, Panama, Ecuador, Peru ta Bolivia gaur azke badira, gure Bolibar'eri zor dautse; bera izan zan erri orein azkatasunaren aide egin eben guztien bum, biotz eta beso.

Inoren buruan bano lenago sortu zan berean aberria azkatzeko asmoa, ogei bat urte ebazala ta Erroman egoala. Aberrira biurtu zaneke, bera zan abertzale guztien buru; berak berotzen ebazan inguruan eukazan guztiak. Orraitio gazteegi zala-ta, guda-zeretan bera bano aitugoak bazireala-ta, beste batzui emon eutsen lelengetan gudari abertzaleak agintzeko ardurea. Bana laster damutu yaken. Bolibar ez besteak azpiratuta, birrinduta gelditu zirean espafiarrakaz izan ebezan lelenge ekinaldietan; agintari aik ezeben erakusten ez bururik ez biotzik. Lelengo burruketan azpiratuta gelditu zirealako, ezintzat emon eben aberriaren azkatasuna. Ez bana guztiak; an egoan gure Bolibar; bakarrik, bana inoiz bano ustetsuago, kementsuago. Bere biotzari bano beste inori jaramonik egin barik, Kolombiako menditartetik ots egin eutsen befiolako Matatiasen antzera abertzaletasun-izpirik euken guztiai eta bere deyari erantzun eutsen banaken buru jarrita bere aurean agertzen jakozan espaiiar guradozteak ezereztuta gelditu zirean. Urte gitxi barru azkatuta gelditu zirean Venezuela ta Kolombia.

Etzan bana ori naikoa bere azkatasun-zaletasuna asetuteko; Ecuador ta Peru ta Bolivia oindino espanarren azpian ikusirik, ai be laguntzea erabagi eban, ta, liskar gogor batzuetan arerioak birrindurik, garaile sartu zan Kito ta Lima'n. Nai nondik txaloak, nainondik zorion-agurrak, nainondik txerak AZKATZALLEARI. Nor arrotu ez? nor zoratu ez eurakaz? Bolibar. Orduantxe agertu eban Bolibar'ek benetan gizon andia zala, aberriaren arerioak azpiratzen ebazanean bano be andiagoa. Gudalburu andiak beste asko be izan dira, bana erabatera erriaren txalo ta goraka artean arrokeriz zoratubarik burua azpiratzen jakin dabenak gitxi-gitxi bano eztira izan. Alango baten bere aberkide bat Napoleon'en antzera azkatuko lurraldeen bakalduntzat burestundu eitela esaka eldu yakon eta ona emen zer erantzun eutsan Bolibar'ek: Napoleon andia ta bakarra zan eta ganera arro-arroa. Ni enaz alangoa. Kaisaren antzekorik be enunke izan gure... Orrein antzekoa banintz neure ospe osoa ezainduko neunke.

Bolibar'efc aberriaren azkatasunaren aide eukan guztia emon eban; bere ondasun yoriak eta bere osasun sendoa; saritzat ezaban besterik, barriz bere aberriaren ona, azkatasun osoa, bakea eta bere aberkideen eskar-ona bano. Nausitzerik, agintzerik ez. Bera langorik etzala-ta, bein eta barriro eskeini eutsen azkatuko erriak euren agintze nausia, bana Bolibar'ek beste ainbeste bidar ezezkoa emon eutsen.

Bolibar'ek egin eban Ian ikaragarria ikusirik amerikar guztiak beraganako eskar-onez beterik egongo zirela dirudi; geyenak alantxe egozan benetan; bana bazirean ikusi ezin ebenak be, eta ain zuzen be bere lagunik andienak izan zireanen artean. Bolibar'en anditasunak itzal egiten eutsen, bere ospeak min eta beragandik artuko mesedeak aitzurik gau baten iltea erabagi eben. Ezeben lortu euren asmo zitala. Larri ibili zan Bolibar, bana leyo batetik urtenda iges egin eutsen. Gorputzez bizirik urten eban estukure atatik, baria biotzez eriotzak zulotuta. Ezaban uste ainbeste nekez azkatasun-bizia emon eutsen errietatiko semeak berari bizia kendu guraka ibiliko zireanik, ta bere izen garbia inondiko guzurrez baltzituden. Oso itun, minduta, biotzetik odola eriola joan zan ba baster ixil batera; ez orraitio bere arerio dollorak azpiratzeko biderik onenak zeintzuk izango zirean asmaka, berak ezaban inor gorroto-ta, eriotza onerako gertetan bano. Ta beti andia, zindoa agiri bada Bolibar, andiena, itzalgarriena eriotzaldian. Aberrian sortuko burrukak, alkar-ikusi ezinak ikusirik, esan eban: Nire eriotzak ilgo balitu burrukok ta guztiok batuko balitu, pozik ilgo nintzake. Sineste biziagaz artu ebazan azken-ikurtonak eta bere azken nayeana katolikoa zala agertu eban eta bere arerioak biotzez azkesten ebazala; ganera eukazan idazki guztiak erreazo egin ebazan, arerioai kalterik ekarri ezeyen.

Alantxe, bakarrik, ezebe barik, aberritik landan, inoren etxean 1830'ko Lotazilako 17,n il zan gizon andi a. Bolibar nainondik begiratuta, gizona zanez, gudalburu zanez, erri-buru zanez andia, zindoa, benetako kistarra, biotz zabalekoa azkenerano, erkide ta aberriaren ona bano beste asmorik ezeukana. Adimen argia, naimen sendoa, ta langilea, izakera ta ayurri maitagarria. Legegile, izlari, gudalburu, nainon agiri da Bolibar gitxi-gitxitan agertu oi direan andi-andienetaikoa. Bolibartarrak, bere irudi ori ikusten dozuen bakotxean gogora egizue zeuon erkide ta odolokide ospetsu au; ia zeuon asmo ta egiteetan bere antzekoak izaten zarien; maite egizue berak letxe zeuon eta aberriaren azkatasuna, ta gizonenak lortu ezarren be, zuzen-zuzena dan Jaungoikoaren txalo ta laztanak izago dozuez.